

DEN VÄSTTYSKA UTRIKESPOLITIKEN

Av dr. jur. LASZLO HAMORI

”Elasticitet och realism utmärker inte den västtyska utrikespolitiken”, anser dr. jur. Laszlo Hámori i denna starkt kritiska analys av Bonnregeringens utrikespolitiska målsättningar och dess agerande i olika situationer. Förf. medarbetar regelbundet i dagspressen med utrikespolitiska översikter och skrev bl. a. i Sv. T. (4/65) en mycket uppmärksammas artikel, Frankrike — objektivt sett.

makterna, som konsekvent håller fast vid sina utrikespolitiska idéer och metoder och inte har genomfört någon revision eller anpassning till ett väsentligt förändrat världsläge. Elasticitet och realism utmärker inte den västtyska utrikespolitiken, och även om det inte kan uppfattas som en dygd, underlättar det i alla fall analytikerns uppgift.

Målsättning och metoder

Efter konstituerandet av förbundsrepubliken och vid installationen av dess första regering fastslog den då valde kanslern, Konrad Adenauer, som den nya statsbildningens viktigaste huvudmål — återföreningen. Själva förbundsrepubliken betraktades som ett provisorium, i syfte att tjäna återställandet av den tyska enheten och därmed upprättandet av en enda tysk stat, som skulle innehålla utom Förbundsrepubliken även Berlin och de av Röda Armén besatta tyska områdena.

Var de östliga gränserna till detta återförenade Tyskland skulle ligga, har ej officiellt deklarerats, men alla västtyska instanser har, understödda av den allmänna opinionen otaliga gånger protesterat

Den häftiga diplomatiska virvelvind, som uppstod kring den östtyske kommunistledaren Walter Ulbrichts besök i Kairo och som riktade den allmänna uppmärksamheten på Bonnregeringens underliga hållning, ger aktualitet åt en kortfattad analys av Tyska Förbundsrepublikens utrikespolitik.

Redan inledningsvis får jag konstatera, att den utrikespolitik, som Västtyskland följt under sexton år, varit och är grundad på fastslagna målsättningar, som inte har ändrats under tidens lopp. Man kan utan överdrift säga, att förbundsrepubliken är den enda av väst-

emot att Oder-Neisse-linjen (som utstakades av Sovjetunionen som gräns mellan Polen och Tysklands sovjetzon) skulle betraktas, som det återförenade Tysklands gräns. Enligt alla tecken och inofficiella yttranden anser den västtyska allmänheten, inberäknat de tre politiska partierna i Bonnparlamentet, att det blivande Fjärde Riket skall återfå samma östgränser, som bestämdes av Versaillesfredsfördraget år 1919. Det betyder att även den del av Ost-Preussen, som inkorporerats i Sovjetunionen, på nytt skulle återgå till den tyska staten.

Vad östgränsen beträffar, skulle troligen Västtyskland acceptera ett slags kompromiss och godkänna vissa territoriella förluster — men den tanken har aldrig uttalats. Principen, som fasthålls av Bonnregeringen, är att bara ett förenat Tysklands fritt valda regering skulle kunna betraktas som berättigad till fredsförhandlingar och endast fredsförhandlingarnas legitimerade deltagare vore berättigade att fatta beslut om de tyska gränserna. Med andra ord, fredsslutet och gränsbestämningarna förutsätter återförening mellan Västtyskland, Berlin och sovjetzonen.

Det följde logiskt av denna tankegång, att när Sovjetunionen av det ockuperade tyska territoriet väster om Oder-Neisse-linjen skapade den s. k. Tyska Demokratiska Republiken, fördömde Bonnregeringen denna aktion som rättsvid-

rig och betecknade dess resultat som non-existent, en svår kränkning av internationell rätt. Förutom de kommuniststyrda länderna accepterade alla andra detta ställningstagande.

Som en protest mot Sovjetunionens egenmäktiga förfarande och som en åtgärd mot den östtyska statsbildningen uppställdes av västtyska regeringen den s. k. Hallstein-doktrinen, uppkallad efter dess upphovsman, Walter Hallstein, dåvarande statssekreterare i västtyska utrikesdepartementet. Enligt Hallstein-doktrinen betraktar sig tyska förbundsrepublikens regering, som den enda legitima representanten för det tyska folket och regeringen i den s. k. Tyska Demokratiska Republiken som illegal. Alla främmande regeringar som erkänner den östtyska regeringen och den östtyska staten, vare sig de facto eller de jure, och upptar diplomatiska förbindelser med den, måste därför betraktas som fientligt inställda mot tyska folkets legala intressen och följaktligen måste förbundsrepubliken bryta alla förbindelser med sådana regeringar. (Här måste omedelbart anmärkas att Hallstein-doktrinen var ihålig redan vid sin födelse i och med att Sovjetunionen undantogs dess bestämmelser.)

Stöd västerifrån?

Det låg utan tvivel i de tre västliga segrarmakternas intresse, att det i Tysklands västra hälft skulle upp-

stå en välorganiserad och välfunktionär stat för att hindra kommunismens expansion. Däremot verkade det inte alls så självklart att ett återförenat och därmed i en nära framtid starkt Tyskt Rike var ett eftersträvanvärt mål för västmakterna. Även minnena av Rapalloöverenskommelsen mellan Weimarrepubliken och Sovjetunionen år 1922 spökade i vissa västliga kretsar.

Adenauer — hittills den ende västtyske statsmannen av format — hade klart för sig att för att vinna stöd för förbundsrepublikens utrikespolitiska mål måste man införa denna i de demokratiska ländernas gemenskap och sammankoppla den med den gemensamma västliga politiken. Trots att han till en början beskyldes av Kurt Schumacher, de tyska socialdemokraternas dåvarande ledare, för att vara servil och undfallande gentemot Västmakterna, lyckades Adenauer genomföra sina idéer. Förbundsrepubliken blev under årens lopp en viktig och lika berättigad partner till västmakterna, medlem i den gemensamma försvarsorganisationen NATO, en av de drivande krafterna i EEC. Den västtyska utrikespolitikens grundtankar fick ett nästan hundra procentigt stöd först och främst av Förenta Staterna och Frankrike, däremot mindre entydigt av England.

Den tyska frågan, d. v. s. Tysklands återförening och fredsförhandlingarna om östgränserna, blev

under femtiotalet ett av de centrala världspolitiska problemen. Det skall också nämnas att förbundsrepubliken har tagit på sig inte alls obetydliga förpliktelser som — kan man säga — inträdesavgift i västmakternas sällskap. Erkännandet av det moraliska ansvaret och av skadeståndsanspråken för Tredje Rikets härjningar mot judar, gentemot de nazioffer, som överlevde och gentemot Israel, var en inrikespolitiskt sett föga populär åtgärd. Inte heller förpliktelsen att uppställa en västtysk försvarsmakt gick igenom utan västtyska befolkningens opposition. Men den kanske mest impopulära åtgärden var förpliktelsen att förfölja nazibrottslingarna och ställa dem inför domstol. Anslutningen till EEC betydde egentligen också en uppoffring för den västtyska ekonomin och motogs utan entusiasm i de kretsar, som kände sig skadade i sina direkta intressen.

Det behövdes verkligen Konrad Adenauers hela auktoritet, gåpåaranda och taktiska konst för att kunna genomdriva denna politik, först inom sitt eget parti, sedan hos den allmänna opinionen och till sist även hos den socialdemokratiska oppositionen. Men slutligen har praktiskt taget hela västtyska nationen accepterat dessa utrikespolitiska grundtankar och även de metoder, som användes för att främja dem. Adenauers utrikespolitik har förvandlats till ett gemensamt andligt gods i Västtyskland.

Ekonomi kontra doktrinen

Hallstein-doktrinen betydde i praktiken en isolering gentemot alla östeuropeiska länder, vilkas kommunistiska regeringar redan från början erkände Östtyskland och tog upp diplomatiska förbindelser med dess regering. Inte heller med de kommunistiska länderna i Fjärran Östern, med Kina, Nord-Korea och Nord-Vietnam kunde Bonnregeringen ta upp kontakter för Hallstein-doktrinens skull. Med Jugoslavien måste de diplomatiska förbindelserna brytas, när Belgradregimen med några års försening erkände Östtyskland.

Under de år, som i allmänhet kallas det kalla krigets period, innebär denna isolering nästan ingenting i praktiken, då de kommunistiska regimerna själva isolerade sig, politiskt såväl som ekonomiskt och kulturellt från hela den s. k. kapitalistiska världen. Bilden ändrades emellertid under de två sista åren av femtiotalet, när "tövädret" tog sin början i Östeuropa. Frankrike, England och Österrike skyndade att utnyttja de nyöppnade affärsmöjligheterna och den västtyska industrin, som betraktade de östeuropeiska staterna som sin traditionella marknad, vägrade att ställas utanför. Trots den diplomatiska brytningen återupptogs så småningom handelsförbindelserna med Jugoslavien och en jugoslavisk handelsdelegation, de facto med alla diplomatiska privilegier, installerades i Västtyskland. Efter

privata och sedan officiella förhandlingar har senare likadana statliga handelsdelegationer placerats i Västtyskland också av Polen, Rumänien och Ungern.

Här skall också nämnas att samtidigt med diplomatiska och propagandistiska kampanjer mot Ulbrichtregimen har det funnits ett ständigt och betydande handelsutbyte mellan förbundsrepubliken och Östtyskland. Även i detta fall har de ekonomiska intressena vunnit över politiska betänkligheter.

Ett annat exempel på det tvekluvna i den västtyska utrikespolitiken är att Bonn inte tagit upp diplomatiska förbindelser med Israel, trots att judestaten inte har erkänt Östtyskland. På officiellt håll i Bonn förklarade man, att diplomatiska förbindelser med Israel skulle förorsaka att Egypten och andra arabländer skulle erkänna Östtyskland som en motåtgärd. I verkligheten ville Bonnregeringen först och främst skydda Västtysklands väl utvecklade ekonomiska intressen i Egypten och det var också orsaken till att den västtyska regeringen aldrig hittade någon rättslig grund för att återkalla de tyska vetenskapsmän, som arbetat som raketbyggare, atomforskare och flygexperter för den egyptiska krigsmakten. Som en kompensation levererade Bonnregeringen i hemlighet vapen till Israel, tills den primitiva machiavelismen sprack.

Adenauer yttrade sig på sin tid

flera gånger om Västtysklands prekära situation och svaghet och varnade västtyska politiker för att försöka blanda in landet i den stora världspolitiken. Trots denna nyktra syn på saken har det ständigt inträffat att när Östtysklands utsända politiska-ekonomiska agenter ökat sin aktivitet i något asiatiskt eller afrikanskt "neutralt" land, har de där ackrediterade västtyska diplomaterna skyndat sig att erbjuda olika favörer. Så småningom har en hel rad av dessa "neutrala" lyckats utöva press på Bonneregeringen utan att direkt tillbakavisa de östtyska närmandena.

Hallstein-doktrinen, som uppställdes under det kalla krigets tidsålder, har blivit en tung ballast för Förbundsrepubliken, som redan kostat många miljarder mark och som om den uppehålls vidare kommer att kosta ännu mer. Och allt bara för en i verkligheten betydelselös princip.

Irritation i Väst och Öst

Tanken på Tysklands återförening har mött en totalt negativ inställning i alla de östeuropeiska länder, främst Polen och Tjeckoslovakien, som lidit mest av Nazi-Tysklands aggressivitet. Det är inte förvånansvärt att ingen i dessa länder betraktar det som särskilt önskvärt att åter få ett starkt Tyskland med sjuttio miljoner invånare som granne.

Men bortsett från reminiscenser från Hitlertiden utgör gränsfrågan

en stöttesten i alla polackers ögon, även för dem som annars är anti-kommunistiskt inställda. Det territorium, som ligger öster om Oder-Neisse har av polackerna alltid betraktats som en del av det historiska Polen. Dessutom bosatte sig där nära fyra miljoner polacker efter andra världskriget i stället för den utdrivna tyska befolkningen. Varje ändring av gränsen skulle betyda att den polska befolkningen antingen skulle kastas under tyskt välde eller också evakueras från det land, som de har byggt upp på ruinerna.

Tjeckerna är också irriterade av västtyska tal och tidningsartiklar om sudettyskarnas rätt till de gamla hemtrakter, som de måste lämna efter andra världskriget. Man förstår väl hur tjeckerna reagerar, när vissa västtyska politiker förkunnar att Münchenavtalet egentligen inte har blivit ogiltigförklarat.

Den kommunistiska propagandan har en synnerligen lätt uppgift att varje gång, när territorial- och flyktingfrågor kommer på tal i Västtyskland (och det händer ganska ofta), visa på den tyska "revanschismen" och utpeka Sovjetunionen som fredens och gränsernas garant. Inte att undra på att öststaterna trots det stigande intresset för handelsutbyte visar en tillbakavisande attityd till de västtyska försöken till politiska och kulturella närmanden.

Men inte enbart gräns- och befolkningsfrågor tjänar som propa-

gandamaterial för kommunisterna mot förbundsrepubliken. Den iver som Bonnregeringen visat för att åstadkomma en multilateral atomflotta inom NATO och ryktena om en plan med atomminor längs Västtysklands östgränser utnyttjades av Ulbricht et consortes mycket skickligt. Den "tyska faran" är utan tvivel en sammanhållande kraft inom Östblocket — kanske den starkaste.

Den västtyska klumpigheten och taktlösheten som ett hinder för den fredliga samexistensens politik har förorsakat irritationer i Washington. Inte heller president de Gaulle, som talar om ett Europa från Atlanten till Ural och som redan låtit undfalla sig några ord med positiva antydningar om Oder-Neissegränsen, kan vara förtjust i att Bonn fortsätter med det kalla krigets omoderna klichéer.

De västtyska "revanschisterna" (för att använda den kommunistiska nomenklaturen) hotar och försvagar inte Östblocket men komprometterar däremot hela den västliga världen även hos de exotiska neutralisterna. Olusten gentemot den stelnade västtyska hållningen är ganska kännbar, men trots detta anstränger sig Bonnregeringen att skaffa nya bekräftelser från främst Washington men även från Paris, att det tyska problemet fortfarande och oförändrat står på dagordningen, och att västmakterna i denna fråga står helt och hållet bakom förbundsrepubli-

ken. Typiskt för den västtyska utrikespolitiken är att ett sådant formellt yttrande, om också utan överväldigande ordalag, från det senaste NATO-ministermötet bokfördes av Erhardregeringen som en framgång.

Fångarna i Bonn

Ingen demokratiskt tänkande människor kan ifrågasätta att Tysklands delning, den skamliga Berlinmuren och sjutton miljoner tyskars berövande av politiska och mänskliga rättigheter är något omoraliskt och orättvist. Men samtidigt måste vi erkänna att det inte finns något medel utom ett världskrig att för närvarande tvinga rysarna till väsentliga eftergifter i Tysklandsfrågan. Att lämna ut Östtyskland från Östblocket, låta störta den kommunistiska regimen där och se ett ekonomiskt och militärt starkt Tyskland återuppstå, skulle betyda politiskt självmord för vilken sovjetledare som helst — och ett katastrofalt nederlag för Sovjetunionen i hela den kommunistiska världen.

Tänker verkligen västtyska politiker så orealistiskt att de inte kan inse, att hela propagandan om återföreningen, bibehållandet av Hallstein-doktrinen och talen om östgränserna skadar Västtysklands intressen mycket mer än det hjälper till att nå dessa mål? Märker de inte olusten bland förbundsrepublikens bundsförvanter och de diplomatiska bakslag som följer på

Bonnregeringens missriktade hållning?

Även om det i Bonnparlamentet för närvarande sitter få begåvade politiker är de i alla fall inte så kortsynta att de inte skulle ha upptäckt den västtyska utrikespolitikens ohållbarhet. Det är helt enkelt så, att politikerna och de politiska partierna i Västtyskland har blivit fångna av den egna propagandan. Under fjorton år har regering och opposition, tidningar och radio, festtalare och TV ständigt och högljutt upprepat parollerna om återföreningen, Hallstein-doktrinen och östgränserna — och den för demagogin mottagliga tyska allmänheten har slukat allt detta. Dessutom bor i Västtyskland fem miljoner människor, som före krigsslutet hade sina hem i östra delen av Tyskland. De är organiserade i olika Landschaftsföreningar, som driver en djupt känslöbetonad propaganda om "Heimkehr" — återkomsten till hemtrakterna.

Under femton år har ingen politiker i Västtyskland framträtt, som vågat riskera sin popularitet och kanske hela sin politiska framtid genom att tala rent ut om utsikterna att förverkliga den västtyska utrikespolitikens mål. Inte heller bland politiska skribenter och författare finns många sådana, som vågar försöka simma mot strömmen.

I slutet av förra året försökte Västberlins överborgmästare och det socialdemokratiska partiets le-

dare, Willy Brandt, att vidröra denna ömtåliga punkt. Det var inte alls något revolutionerande vad han sade, bara så mycket som att man måste tänka om beträffande kontaktmöjligheterna mellan Väst- och Östtyskland. Det räckte för en storm mot honom i pressen och i Bundeshaus, och det var nära att han stämplades som något slags folkfiende.

I höst hålls parlamentsval i Västtyskland och de två stora partierna, det kristligt-demokratiska och det socialdemokratiska står, vad valutsikterna beträffar ytterst nära varandra. Säkert är att i denna situation ingen partipolitiker skulle vilja fördärva sin egen och sitt partis chans med realistiska och kyliga utrikespolitiska betraktelser. Paroller som återförening, Hallstein-doktrin, östgränser o. s. v. kommer att fortsätta, med tanke på valet kanske med ökad kraft.

Ingen kan kräva att västtyska politiker och tyskar i allmänhet skall glömma sina sjutton miljoner landsmän, som lever i ofrihet och förtryck. Det är självklart att tyskarna inte skall uppge tanken på och önskan till återförening. Men det skulle vara nyttigt, om politikerna i Västtyskland lärde sig de ord som den store franske patriotten Gambetta uttalade efter det att Frankrike hade förlorat Elsass-Lothringen: "Toujours y penser, jamais y parler". Det skulle underlätta övergången till en realistisk och tidsenlig utrikespolitik.